

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

MIHAI IACOBESCU

*DESCĂTUȘAREA:
(1985-1991)*

*Perestroika,
Revoluția din 1989 și
Românii din Imperiul Sovietic*

EDITURA JUNIMEA
IAȘI - 2009

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ion Calafeteanu

Prof. univ. dr. Alesandru Duțu

Tehnoredactare computerizată:

Manuela Miron

Cartografiere computerizată:

Ovidiu Iacobescu

Coperta I și IV:

Ing. Alexandru Pânzaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IACOBESCU, MIHAI

**Descătușarea : (1985-1991) : Perestroika, Revoluția din
1989 și românii din Imperiul sovietic / Mihai Iacobescu. –**
Iași : Junimea, 2009

ISBN 978-973-37-1365-4

94(498)"1985/1991"

© MIHAI IACOBESCU

© EDITURA JUNIMEA, IAȘI – ROMÂNIA

Moto:

*„Bucovină – mândră floare,
Te-au călcat rușii-n picioare
Și din dulce Bucovină
Ai ajuns țară străină”*

(Cântec popular)

*„Trecută prin foc și prin sabie,
Furată, trădată mereu,
Ești floare de dor, Basarabie,
Ești lacrima neamului meu”.*

(Dumitru Matcovschi, Basarabia)

CUPRINS

Cuvânt înainte. Întrebări care își așteaptă răspunsul 7

A. UN CONDUCĂTOR ÎNCEARCĂ SĂ REFORMEZE ȘI SĂ SALVEZE IMPERIUL SOVIETIC DINTR-O FORMIDABILĂ CRIZĂ

Capitolul I. Programul formulat și lansat în URSS

de Mihail Gorbaciov (1985-1991) 21

I.1. Momentul istoric 21

I.2. Cine era și ce fel de societate ideală visa acest
înalt personaj politic? 25

I.3. Reformele preconizate în politica internă 30

I.4. Preocupări și schimbări în relațiile internaționale 42

B. ANUL 1989: ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI. PRĂBUȘIREA REGIMURILOR TOTALITARE SOCIALISTE EUROPENE

Capitolul II. Descătușarea 51

II.1. Anul 1989 în Polonia, Ungaria, RDG, Cehoslovacia,
Bulgaria, Iugoslavia, Albania 51

II.2. Alte evenimente epocale ale anului 1989 64

II.3. Revoluția Română din Decembrie 1989 73

II.4. Lumea contemporană salută căderea regimului
Ceaușescu 113

C. ANUL 1991: DESTRĂMAREA URSS ȘI ÎNFIINȚAREA COMUNITĂȚII STATELOR INDEPENDENTE. STUDIU DE CAZ: LUPTA DE ELIBERARE A ROMÂNILOR MOLDOVENI

Capitolul III. Românii din Imperiul sovietic.

**Organizare. Afirmare. Revendicări. Frontul
Popular din Moldova** 131

III.1. Considerații referitoare la unele consecințe esențiale ale stăpânirii țariste și sovietice în teritoriile românești ...	132
III.2. La 22 decembrie 1989 circa 15.000 de confrăți români din imperiul sovietic vor să vină voluntari în sprijinul înlăturării regimului Ceaușescu	143
III.3. Românii din imperiul sovietic reacționează în anii Perestroikăi, se organizează, își formulează primele revendicări	147
III.4. Înființarea, scopul, programul și semnificația Frontului Popular din Moldova	169
III.5. Pași spre realizarea în practică a programului Frontului Popular din Moldova	180
III.6. Frontul Popular la putere	195
III.7. Noi documente programatice, elaborate și difuzate de Frontul Popular. Congresul al II-lea	213

Capitolul IV. Podul de flori de la Prut. Dialog și colaborare	237
IV.1. Podul de flori de la Prut	239
IV.2. O radiografie despre interesul, domeniile și dimensiunile de contact și colaborare la nivelul unui singur județ din România cu românii din imperiul sovietic	246
IV.3. Întâlniri și convorbiri cu fruntași ai vieții politice și culturale a românilor din spațiul sovietic	258
IV.4. Acțiuni pentru reluarea, dezvoltarea și consolidarea unității vieții spirituale ale românilor din imperiu cu confrății din patria-mamă	274

Capitolul V. Recurs la istorie	293
V.1. 26-28 iunie 1940: reflecții, documente, evocări, gânduri în presa vremii, după 50 de ani, în iunie 1990	296
V.2. Insula Șerpilor – teritoriu românesc, acaparat abuziv, ilegal, de către sovietici	341

V.3. Conferința internațională „Pactul Molotov-Ribbentrop” și consecințele lui pentru Basarabia (Chișinău, 26-28 iunie 1991)	352
V. 4. Poziția României față de Pactul Molotov-Ribbentrop.....	433
V.5. Rezoluția Conferinței și alte ecouri	448

În loc de concluzii. Un act istoric decisiv și legitim:

proclamarea independenței	469
Premisele	469
Contextul concret istoric	473
Puciul din 19 august 1991. Gorbaciov – prizonierul forțelor conservatoare. Boris Elțin – „salvatorul” și „reformatorul” imperiului	478
Republica Moldova își proclamă independența	485
Golgota Moldovei: De la Independență reală, într-o nouă cușcă imperială	494
Post-scriptum	504
Bibliografie	505
Indice general	513

CUVÂNT ÎNAINTE

Întrebări care își așteaptă răspunsul

Pentru istoricii de azi și de mâine, evenimentele semnificative și decise de la sfârșitul mileniului II – criza serioasă a comunismului și acea faimoasă încercare de reformare, inițiată și scăpată de sub control de către Gorbaciov, prăbușirea lagărului socialist din Europa Central-Răsăriteană și dezagregarea imperiului roșu – rămân teme majore de investigație și meditație, de analiză și evaluare.

În fond, începând cu acel 1989 – „an decisiv în istoria Europei”¹ – au fost ori continuă să fie în curs de lichidare unele consecințe nefaste ale celui de-al doilea război mondial. Între acestea, reunificarea Germaniei și eliberarea Țărilor Baltice sunt un succes evident. În țările unde-au înaintat și staționat o bună bucată de vreme trupele sovietice, se revine la valorile tradiționale, democratice, naționale, culturale, religioase – nu fără unele convulsii, frământări, căutări, încercări utile sau risipitoare, sterile. Se caută și se invocă motivații și soluții rapide, ușoare, mai puțin solide, de aderare și integrare a acestor țări la structurile euroatlantice, spre a preveni și zădărnici orice revenire la vechile practici arbitrare și totalitare din partea centrului acelei metropole de tristă amintire – Moscova, unde Federația Rusă păstrează și reactivează diverse elemente și componente malefice și machiavelice, ale vechiului mecanism imperial în agonie, mobilizând și utilizând pârgii militare sau economice, aidoma unei imense caracatițe, bogată și trufașă, dar rănită și insolită, care trăiește încă o dureroasă

nostalgie după prada uriașă ce-i scapă dintre tentacolele-i lacome, ruginite, învechite.

În cazul României, cercetând și elucidând – deocamdată, fie geneza și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989 în context internațional, într-o primă exegeză și sinteză temeinică, riguroasă, echilibrată, în cartea istoricului Ion Scurtu², fie cronologia acesteia³, fie unele aspecte privind raportul dintre factorii interni și externi în pregătirea, declanșarea și victoria revoluțiilor din 1989, conținutul, caracterul și formele revoluțiilor din statele europene, foste socialiste, în anii 1989-1990, mass-media și schimbările radicale din Europa Centrală și de Est, consecințele dezintegrării sistemului comunist european asupra evoluțiilor de pe continent la cumpăna mileniilor doi și trei⁴ - istoricii mai au încă de clarificat și evaluat, cât mai exact și nuanțat, o sumă impresionantă și pasionantă de probleme, de întrebări pentru atunci când vor fi deschise arhivele țărilor implicate direct în aceste evenimente.

Astfel, o primă chestiune este încă aceea a clarificării cât mai depline a raportului între factorii interni și cei externi în declanșarea revoluției. Unii martori oculari ai revoluției române, ca, de pildă, Jean Louis Courriol, se întrebă: „dacă România ar fi trebuit să se mândrească cu singura revoluție adevărată din Est”, dacă „numai românii au eliminat prin forțe proprii, prin răscoală populară, curajoasă, în decembrie, un regim considerat ca fiind de neînlăturat și care și în celelalte țări se prăbușise de sus în jos, grație lui Gorbaciov”, de ce a doua zi după victorie și în perioada ce a urmat, regimul instaurat a fost contestat și „s-a adoptat o atitudine de autodisprețuire, care a provocat schimbarea entuziasmului francezilor în dubiu și neînțelegere”?⁵

Răspunsul la o astfel de întrebare ni se pare cu atât mai legitim, cu cât, din materialele publicate deja aflăm că la 1 decembrie 1989, cu o zi înaintea întâlnirii lui Bush și Gorbaciov la Malta, Ceaușescu a fost înștiințat, printr-un raport

al Serviciului de Informații, că liderii celor două superputeri – SUA și URSS – vor lua în discuție obiectivul de-a exercita presiuni coordonate asupra țărilor socialiste, care nu au trecut „la punerea în practică a reformei realiste” lansate de Gorbaciov. Erau vizate – se scria în raport – China, Cuba și **România**, asupra cărora, atât țările membre NATO, cât și URSS, vor impune restricții, îndeosebi în „furnizarea de petrol, gaze naturale și minereu de fier”⁶.

Slovacul Peter Kopecky, care între anii 1987-1990 se afla în România (ca director al Agenției CEDOK), scrie – într-un articol publicat la Viena, Bratislava și recent în România – că „schimbarea de regim în România a fost supravegheată sistematic de serviciile străine de informații”, că după ce Gorbaciov și-a preluat funcția, securitatea română și-a intensificat cooperarea cu KGB-ul și încă din noiembrie 1989, România era plină de agenți ai serviciilor secrete străine, îndeosebi sovietici și israeliți”, dar și din țările învecinate și că „situația din România era atât de incendiară încât prima scânteie ar fi declanșat explozia oriunde s-ar fi produs”; când autoritățile timișorene au decis evacuarea lui Laszlo Tökés, la 15 decembrie 1989 – acțiune, scrie el, „foarte bine gândită, despre care cred că este posibil ca străinătatea, poate chiar românii din afara țării și-ar fi organizat această mișcare”, a constatat că „începând cu dimineața zilei de 16 decembrie, grupuri de tineri străini, curajoși au început să colinde orașul, distrugând magazine și vitrinele acestora”, adică provocând dezordine și obligând autoritățile din Timișoara să riposteze⁷.

Mult mai multe și mai grave sunt întrebările ce privesc politica internă postdecembristă. Ele sunt, deopotrivă, de natură economică, politică, socială, națională.

Astfel, aceste întrebări ar putea viza: datele și coordonatele făuririi economiei de piață, ce criterii logistice, politice sau de interes național, au stat la baza privatizării sau pur și simplu a falimentării unor întreprinderi, fie aducătoare de beneficii, fie, mai ales, de prejudicii – care, adesea, în condiții

mai puțin decente, au fost vândute, pe nimic, la preț de fier vechi? Sau, în ce măsură a existat o politică inteligentă, coerentă, ca odată cu redistribuirea proprietăților agrosilvice foștilor proprietari sau urmașilor acestora, să se poată urmări și înfăptui principiile de dreptate socială și, totodată sarcina de-a apăra și prospera averea națională, de-a realiza și generaliza un sistem de agricultură modernă, viabilă, cât mai rentabilă și durabilă, în condițiile globalizării și confruntării României cu sistemele avansate din țările lumii dezvoltate? Ce se întâmplă azi cu satele românești – de unde tinerii pleacă masiv la lucru în Occident, unde rămân acasă doar bătrânii și văduvele, unde populația de vârstă școlară scade dramatic și școlile se închid, unde loturile primite de noii proprietari rămân în paragină, într-un procent, care în multe localități urcă la 30-35%, unde multe ogoare sunt lăsate să devină monoculturi pentru furaje sau pământuri întinse sunt vândute străinilor ori câtorva îmbogățiți din țară, care le cumpără la prețuri de nimic?

Există o linie politică de unitate și continuitate, urmărind o sumă minimă de obiective prioritare de la care nu trebuie să se abată nici unul dintre partidele politice ajunse la conducerea țării?

Cum se face, de pildă, se întreabă un diplomat străin, dintr-un stat vecin, Peter Kopecky, că „la 18 ani de la revoluție, nici unul dintre partidele politice nu este interesat în mod deosebit de soarta tinerei generații sau de combaterea corupției?”⁸ Să fie, oare, răspunsul, la această întrebare cel pe care îl înaintează recent istoricul Florin Constantiniu? Arhicunoscut și prețuit pentru a sa *O istorie sinceră a poporului român*, care a apărut deja în mai multe ediții⁹, Florin Constantiniu – fără a regreta cu nimic prăbușirea regimului Ceaușescu, dar precizând și argumentând recent că, în 1989, „s-a prăbușit un fals socialism, impus de ocupantul sovietic în anii 1945-1949”, fapt care este, iarăși, o lichidare a unei consecințe a celui de-al doilea război mondial – face, în continuare, aprecierea dură, nu lipsită de un trist adevăr, că

„noua clasă capitalistă (...) este de o mie de ori mai rapace, mai arogantă, mai abuzivă decât nomenclatura comunistă”¹⁰. Este vorba, aşadar, crede istoricul, de tarele psihologice, de defectele congenitale ale poporului nostru. Preocupat şi întristat de dilema: de unde rezultă, în lumea contemporană, frustrarea tinerei generaţii?”, savantul Mircea Eliade lăsa să se înţeleagă răspunsul în realitatea că, în lumea de astăzi, intelectualitatea, care ar putea lumina şi îndruma noua generaţie, fie nu are oameni de succes, fie aceştia nu au suficient curaj să reentre în lupta politică, aşa cum o făcuse în epoca modernă¹¹. Ori, comentează aceeaşi idee Peter Kopecky, intelectualii se tem să iasă din carapacea lor sau nu au nişte personalităţi care să prefigureze politicienii de mâine, încât – se întreabă cu sinceritate acelaşi diplomat şi el însuşi intelectual titrat, cadru didactic universitar – „ce ar putea veni în ajutorul tinerei generaţii ambiţioase de români, care nu îşi găseşte locul la ea acasă, în condiţiile actualei situaţii politice?”¹² Deşi răspunsul trebuie căutat în marele decalaj economic şi de salarizare din fostele ţări socialiste şi ţările occidentale, Peter Kopecky rămâne în sfera politicului, generat de un posibil amestec al serviciilor KGB-ului sovietic, întrebându-se: „nu cumva, în 1989, puterea politică a fost transmisă noilor conducători (şi nu numai în România) cu acordul şi sprijinul Poliţiei Secrete?”¹³

În realitate, o astfel de concluzie – cu privire la rolul prioritar al factorului extern – este falsă şi dezminţită de însăşi evoluţia României, care s-a orientat şi integrat în structurile euro-atlantice.

-2-

Din multele întrebări care persistă încă, faţă de realităţile postdecembriste, noi încercăm în rândurile ce urmează să aflăm un răspuns argumentat, nuanţat – atât cât se poate afla şi formula la această dată, când arhivele nu sunt încă legal accesibile – **ce implicaţii şi reverberaţii a avut**

Revoluția din Decembrie 1989 asupra românilor din imperiul sovietic?

Dar, mai întâi, sunt necesare câteva precizări preliminare de terminologie și cronologie. Folosim termenul sau expresia fie de spațiul sovietic, fie de **imperiu**, acceptând definiția clasică: „un stat dominant (cel rus) și posesiuni coloniale” și, totodată, „politică statală, care urmărește aducerea altor teritorii – în cazul nostru vecine cu Rusia – în stare de dependență economică și politică”¹⁴. Dar, avem aici în vedere faptul că înșiși românii din URSS – așa cum vom releva pe parcurs – s-au autoapreciat „o colonie” a Moscovei, ocupată și subordonată economic, politic, social, național, printr-o teribilă, oribilă, înspăimântătoare și potopitoare forță¹⁵.

Sub raport cronologic, referirile noastre se delimitează pentru România, cu precădere, între 23 decembrie 1989 și 31 decembrie 1991 sau evenimential, de la căderea, ori, mai exact, începutul căderii regimului Ceaușescu și decesul oficial al URSS. Dar, pentru explicații necesare, ambele date pot fi depășite. Însă, în teritoriile românești aflate sub ocupație sovietică, procesul revoluționar începe mai de timpuriu, în 1986.

Credem necesar să adăugăm că tema noastră implică, ea însăși o sumă largă de întrebări circumscrise celei principale, formulate anterior și subînțelese și din titlul lucrării: cum au reacționat, cum s-au organizat și, mai ales, cum au acționat românii din imperiul sovietic, față de calea promisă și deschisă de programul lui Gorbaciov *Perestroika și Glasnost* – restructurare și transparență? Cum și în ce fel, prin ce mijloace i-a influențat, stimulat, ajutat sau derutat, Revoluția Română din Decembrie 1989? Politica externă a României postdecembriste, în ce măsură a venit în întâmpinarea și a contribuit direct sau indirect la realizarea revendicărilor formulate de românii din Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța? Cum și în ce fel, când și față de cine a analizat și denunțat România postdecembristă Pactul Molotov-Ribbentrop?

O lucrare specială, închinată acestei teme, care să dea un răspuns acestor întrebări nu există nici în spațiul sovietic, nici în România. Au apărut, în schimb, numeroase studii, articole și chiar unele cărți care, într-o formă sau alta, conțin informații răzlețe, numeroase, care, împreună cu cele din presa vremii, oferă posibilitatea aflării și sintetizării unor răspunsuri ample. Necesitatea de-a selecta și aduna principalele elemente necesare elucidării unei astfel de teme, apare cu atât mai urgentă, mai stringentă, cu cât se formulează și se vehiculează încă, destul de frecvent, întrebarea: dacă Țările Baltice s-au eliberat de sub jugul sovietic, dacă cele două Germanii s-au unificat, România nu putea acționa și reunifica Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herței, punând Europa și lumea contemporană în fața unui fapt împlinit, din moment ce Pactul Ribbentrop-Molotov a fost declarat nul și neavenit ab initio de URSS, la 24 decembrie 1989, iar de Parlamentul României la 24 iunie 1991? Însă dintr-o astfel de întrebare decurge și o alta în subsidiar: conducerea României postdecembriste, în general și primul ei președinte, în special, Ion Iliescu, accepta sau detesta teza integrității URSS, așa cum o susținea Gorbaciov?

Există, în legătură cu această chestiune, nu puține altercații și acuzații rostite mai voalat sau chiar direct, răspicat, atât în România postdecembristă¹⁶, cât și în Moldova de peste Prut, cu o conducere devenită oficial, între timp, neocomunistă și filo moscovită¹⁷.

Pentru a cerceta și elucida conținutul, caracterul, limitele programului lansat de Mihail Gorbaciov, după preluarea conducerii PCUS – program cunoscut sub titulatura *Glasnost și Perestroika* – ne folosim deopotrivă de o sumă de documente și lucrări, pe care le considerăm esențiale. Este vorba, în primul rând, de modul în care își exprimă și explică intențiile, scopul urmărit, obiectivele, diversele dificultăți și adversități întâlnite sau ivite pe parcurs, puciul și eșecul acestuia, apoi dezagregarea URSS, așa cum le-a conceput și văzut toate acestea, însuși Mihail Gorbaciov în volumul său de

*Memorii*¹⁸. Lucrarea prezintă, în prima parte, „pașii” lui Gorbaciov spre câștigarea încrederii liderilor occidentali, convorbiri cu Margaret Thatcher, François Mitterrand, James Baker, Papa Ioan Paul al II-lea, George Bush, Piotr Mladenov, Helmut Kohl, apoi, în partea a II-a, câteva din secretele Kremlinului, instruirea diplomaților, reforma economiei, controversa la vârf: „afacerea Andreeva”. Partea a III-a, „la cârma țării”, se referă tocmai la programul său; premisele schimbării, necesitatea de-a pune capăt războiului rece, de-a realiza o lume denuclearizată, rolul intelectualilor în politică, intenția URSS de-a trece de la confruntare la cooperare, aprecieri despre Stalin, rolul științei și tehnicii, perestroika în primejdie, criza naționalităților, accelerarea perestroicii, după reunificare, Premiul Nobel și învățămintele puciului. Partea a IV-a, intitulată semnificativ, *Un om liber* cuprinde demisia, concepția sa despre totalitarism și democrație, Europa către secolul al XXI-lea, răspuns lui Winston Churchill – de la tribuna colegiului Westminster, unde W. Churchill lansase formula „cortinei de fier”, Gorbaciov declara sfârșitul războiului rece – regăsirea între Israel și Rusia, despre valorile universale, despre naționalismul de azi și despre primejdii și soluții, ca și despre Marea Europeană, concluzii și anexe – întâlniri și convorbiri la nivel înalt sovieto/ruso-americane și momente ale dialogului sovieto/ruso-american în domeniul armamentelor. Lucrarea dezvăluie, deopotrivă, calitățile incontestabile, profilul intelectual, politic și moral al acestui ultim mare conducător al imperiului roșu dar și limitele care i-au adus prăbușirea.

Programul său, cu luminile și umbrele esențiale, este analizat și evaluat și în ultimele sinteze de *Istorie a Europei* (1998)¹⁹, scoasă de Institutul European, sau *Istoria secolului XX* (1998), în vol. III (*În căutarea unei noi lumi – din 1973 până în zilele noastre*)²⁰, ca și în sinteza englezului Paul Johnson, *O istorie a lumii moderne* (2003)²¹. Fiecare dintre acestea și toate laolaltă, permit o mai bună cunoaștere și

înțelegere a programului lansat de Gorbaciov. Dacă memoriile sale justifică și calitățile și defectele de fundamentare și justificare a Perestroicii și Glasnost-ului, mai ales în strânsă legătură cu realitățile din URSS, sintezele citate așează, analizează și apreciază programul gorbaciovist și în context internațional, cu o sumă de implicații și semnificații ce privesc Europa Central-Răsăriteană, dar și direct sau indirect întreaga lume, fapt extrem de important.

Există și o valoroasă sinteză privind *Istoria secretă a loviturii de stat din 19 august 1991*, elaborată și semnată de Ulysse Gosset și Vladimir Fedorovski (1991)²², care analizează și evaluează reacția forțelor conservatoare din aparatul de partid și de stat, în frunte cu unii conducători ai KGB-ului, Armatei și Miliției „trei dintre pilonii regimului, care-au decis să-l destituie pe Gorbaciov”.

Pentru a afla și evalua cât mai exact și nuanțat reacția românilor din spațiul sovietic față de programul lui Gorbaciov – primele însemne de mișcare, organizare, acțiuni, formulări și revendicări, programe, delimitări, grupări și regrupări, personalități și partide politice, dificultăți și adversități interne, ținând fie de Partidul Comunist al Moldovei, fie de atitudinea și organizarea minorităților, în general și ale nomenclurii de partid și de stat, rusofone, din zonă sau ale PCUS și Moscovei, în special – există o gamă variată, bogată de lucrări, studii, articole, publicații, din acești ani. Dintre lucrări, cităm selectiv: *1989 la Est de Prut*, de Gheorghe E. Cojocaru (2001), *Istorie universală* de Anatol Petrencu (1995)²³, istoricul implicat direct și permanent în fruntea mișcării studențești din Basarabia; el realizează, de fapt, un curs „pentru cadrele didactice și studenții facultății de istorie”, o antologie în două volume – *Basarabia română și Suferințele Basarabiei și răpirile rusești* (1996) – de Florin Rotaru²⁴, două volume de articole din revista săptămânală „Literatură și Artă” din Chișinău, purtând titlurile: *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997) și *Icoană spartă, Basarabia* (1998)²⁵. Dintre lucrările